

שְׁמֵאֵת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלוּ. אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֵיךְ אֵין יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִין מִקָּאן עַד שִׁשְׁחֲטוּ אֶת אֱלֹהֵי מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם שְׂאוּרֵי־לֵהֶם שְׂאִין אֱלֹהֵיהֶם כְּלוּם. וְכֵן מַצִּינוּ שֶׁשָּׂשָׂה, שְׂבָאוֹת הַלֵּילָה הָקָה בְּכוֹרֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם וְכִי בִלְלָה שְׂחָטוּ יִשְׂרָאֵל פְּסָחִיקָן וְאָקְלוּ, וְהָיוּ הַמִּצְרַיִם רוֹאִים בְּכוֹרֵיהֶם הַרוּגִים וְאֵלֵיהֶן שְׂחָטִין, וְלֹא הָיוּ יֹכְלוּ לַעֲשׂוֹת כְּלוּם שְׁמֵאֵת (מִצְרַיִם) וְהָיוּ מִצְרַיִם מִקְבָּרִים אֶת אֲשֶׁר הָקָה ה' בָּהֶם כֹּל בְּכוֹר וּבְאֵלֵיהֶם עָשָׂה ה' שְׂחָטִים, הָיוּ יֹכְשׁוּ כֹל עַבְדֵי פָסָח.

(14)

אֲמַרְתָּ בְּלֵילָהּ הַזֶּה יוֹצֵאֵם מִמִּצְרַיִם

ב' וְלֹאֵם נִבְחַר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה מִפְּנֵי שֶׁהַמִּצְרַיִם עָבְדוּ לַמֶּלֶךְ שְׂחָטוּ אֶת רֹאשׁ הַבְּכוֹרֹת כַּאֲפֻרַת הַעֲגֻלָּה וְסוּלָה מִלֵּה שְׂחָטוּ בְּחֹדֶשׁ נִסָּן וּפְרַעְיָה סָבַךְ עַל כַּחוֹ וְסוּלָה וְלִכּוֹן אֵף כִּי בִמְסַח בְּרַד נִשְׁבַּר לְכוֹ הַזִּנְיָה עַד שֶׁאֲמַר ה' הַצִּדִּיק וְאֵנִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים מִ"ס אַח"כ בִּמְסַח אֲרֻבָּה הָרִים רֹאשׁ בְּרַכְתִּיב וַיִּגְרַשׁ אִתָּם וּבִמְסַח חֶשֶׁךְ יָצָא בַּחוּצָה גְדוּלָה עַד שֶׁאֲמַר לַמֶּשֶׁה רְבִינוּ אֵל הוֹסֵף יֵאוֹת פָּנֵי וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁאֵין קָרְבוֹ וְכִי נִסָּן וּבִמְסַח עַל מוֹלֵי שֶׁבְּחֹדֶשׁ הַזֶּה וְהָיוּ שֶׁאֲמַר הַקִּבְלָה לַמֶּשֶׁה הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵן רָחַם בְּלוֹסֶר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה שֶׁפְּרַעְיָה מִסְתִּין עָלָיו יְהִי לָכֵן רֹאשׁ חֹדֶשִׁים שְׂבוּחַ תַּתְּכִיר כִּי אֵין מִסַּח בְּמוֹלֹת וְה' הוּא הָאֱלֹקִים בְּשִׁמְשֵׁי מַעֲלָל וְעַל הָאֵין מִתַּחַת אֵין עוֹד וַיִּשְׂרָאֵל הֵם עַם מְגֻלָּתוֹ וְלִכּוֹן רֹאשׁוֹן הוּא לָכֵן לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי :

(15)

הָיָה בְּלֵילָהּ הַקִּבְלָה

אֲמַרְתָּ יוֹמֵר נִרְאָה דִּהְפַּרְשָׁה אֵיירִי בִּנְן גְּדוֹל וּמְלֻמֵּד הַיּוֹדֵעַ עֲנִין יִצְחָק וְהַנֶּסֶם שֶׁנֶּעֱשׂוּ אֹלֵי. רַק לְכוּ נָטָה לִלְד הַמִּינִים וְהַאֲפִיקוֹרְסִים הַמִּתְחַכְמָסִים וְאֻמְרִים טַעֲמִים לַמָּוֶת וְאַחֲרֵי שִׁמְלִיאוֹ אֵיזוֹ טַעַם שֶׁאֵינוֹ שִׁיךְ בְּזִמְנִים אֵלֵינוּ יֹאמְרוּ שֶׁכֵּן נִתְבַּטְּלָה הַמָּוֶת וְחִיּוּבָה חֲלִילָה, וְכֵמוֹ כֵּת הַרְעַפְאָרֶעם הַמְשׁוֹבָשִׁים בְּדַעַתָם הַנּוֹתָנִים זִמְנֵי לַהֲמָוָה וְאֻמְרִים מָוֶה זֶה הִיטָה שִׁיכָת אֵל בְּאֻחוֹ זִמְנֵי מַסִּיבֹת שְׂבוּדִים מִלָּגֶם לֹא בִּזְמַן הַזֶּה אֵל רַק בְּאֻחוֹ מִקּוֹם וְאֻחוֹ מִדִּינָה לֹא בְּמִדִּינָה אַחֶרֶת וְכִיּוֹאֵל בִּזְמַן מִדְּבָרֵיהֶם הַנְּלוּזִים אֵין רְלוּנֵי לַהֲאָרִיךְ בִּזְמַן וְלִהְיוֹת דְּבָרֵיהֶם הַנְּלוּזִים. וְהִנֵּה מָוֶת פָּסַח לְכֹאֲרָה אֵין לְקִרְוָתָה חוֹקָה רַק יֵשׁ בִּזְמַן טַעַם גְּלוּי וּמְסוּרָס. וְכַמְבֹּאֵר בִּילְקוּט וּבִזְוִה"ק שֶׁבִּזְמַן הָרָאוֹ יִשְׂרָאֵל בִּיטוּל לַע"ז שֶׁל הַמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ הַמִּצְרַיִם עוֹבְדִים לְטֵלָה וְכַמְבֹּאֵר בְּפִסְקוֹ הֵן נִזְבַּח אֶת חֻעַבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם. וּמִשָּׁה"ה נִכְטוּ יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹחֲטוֹ וְלִבֵּל לְשֹׁבֵר בִּזְמַן לַעֲמֵן יֵהִיוּ הַעֲזָמוֹת שֶׁלֹּא מוֹשְׁלִים בְּחִיּוֹת, וְכֵן לְזִלְזוּתוֹ כִּשְׁהוּא שֶׁלֹּא שִׁיחָה יִכְבַּר מִהוּחוֹ שֶׁהוּא שֶׁ לַמֶּעַן יִרְאוּ הַמִּצְרַיִם וְכֵל אִדָּם מִה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל לַע"ז שֶׁלֹּא יִשְׁעֲלוּ דְבָרֵי שֶׁאֵין בִּזְמַן מִמֶּנּוּ. וּבְמִדְרַשׁ

פֶּרֶשׁתָּ בֹא כַחַד אֲמַר הַקִּבְלָה לַמֶּשֶׁה שִׁשְׁחֲטוּ הַפָּסַח א"ל הֵן נִזְבַּח חֻעַבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלוּ א"ל חֵיךְ אֵין יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִין מִקָּאן עַד שִׁשְׁחֲטוּ ע"ז שֶׁלֹּא לְעֵינֵיהֶם. וְכִיּוֹאֵל דְּהִיא מָוֶה שְׂכִלִית וְלֹא חוֹקָה וְכֵל אִדָּם אִפִּי הַרְשַׁע מוֹדָה בִּזְמַן חֻעַבַת לַעֲשׂוֹתָה אַחֲרֵי שֶׁהַמִּצְרַיִם הִכְנִידוּ שִׁעְבּוּד קֶשֶׁה כֹּל כֵּךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּחֹמֶר וּבִלְנִיָּה וְקִלְקְלוּ אוֹתָם בְּנִפְשׁוֹתָם עַד שֶׁגִּרְמוּ ע"ז שִׁעְבּוּדָם הַקֶּשֶׁה שְׂכָמָה מִיִּשְׂרָאֵל הוֹכְרָחוּ מִחוּךְ אֻנְקָסָם לַעֲבֹד ע"ז שֶׁלֹּא וְכֵמוֹ דְּאִתָּא בְּמִדְרַשׁ הֵלְלוּ עֲבָדוֹ ע"ז וְהֵלְלוּ עֲבָדוֹ ע"ז. וְהַשִּׁי"ת נָקַם נִקְמַת עַמּוֹ וְעָשָׂה בְּמִצְרַיִם שְׂפָטִים וְנִבְחַח שֶׁלֹּא הוֹצִיא יִשְׂרָאֵל לְחִירוֹת וְכִיּוֹד חוֹקָה הַסִּיר מִהֶם טוֹמְאָתָן וּמִשְׁכָּם מִהַע"ז שֶׁל מִצְרַיִם וְהַכְנִסָם תַּחַת כְּנִפְיוֹ לִהְיוֹת לוֹ לַעֲם סְגוּלָה דּוֹלָא דְּהִיא חֻב מוֹטֵל עַל יִשְׂרָאֵל אֵל בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה לְבַטֵּל הַע"ז שֶׁל מִצְרַיִם, וְכֵמוֹ שֶׁאֲמַר הַכְּחוּב מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֵם אִישׁ שֶׁהוּא, וְאִתָּא בְּמִדְרַשׁ מִשְׁכּוֹ יִדְיָם מִהַע"ז וְקָחוּ לָכֵם שֶׁהוּא. וְכֵן כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה כְּשֶׁמִּגִּיעַ זִמְנֵי גְּאוּלְתָם עַל יִשְׂרָאֵל הִיא הַחֻב הַקְדוֹשׁ לְהַקְרִיב הַפָּסַח לְהִרְאֹת בִּיטוּל ע"ז שֶׁל מִצְרַיִם לַמֶּעַן יִדְעוּ הַכֹּל כִּי לֵה' הַמְּלוּכָה וְאֵין בְּלָחוּ. רַק הַרְשַׁע בֹּא כַּמִּתְחַכֵּם וְאֻמְרֵי מִה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֵם, כַּאֲמֹר דָּגָם אֵנִי מוֹדָה בְּמָוֶה זֶה רַק הִיא הִיטָה גְּאוּלְתָה בְּזִמְנֵי הַקּוֹדֶמִים שֶׁהָיוּ נִמְלָאִים בְּעוֹלָם אֲנָשִׁים סְכִלִים מֵאֲמִינִים בְּעֵינֵי עֲבֹדָה זָרָה וְדִאִי שֶׁהִיטָה עֲבֹדָה חֲשׁוּבָה לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת פָּסַח, אֲבָל בְּזִמְנֵינוּ אֵלֵה אֲשֶׁר כוֹלָנוּ חֲכָמִים וּמֵאֲמִינִים בְּאַחֲדוֹת הַבּוֹרָא וְאֵין בְּעוֹלָם שׁוֹם זְכוּרֵן לַע"ז וְגַם אֶחָד לֹא יִמָּאֵל בְּעוֹלָם שִׁעְבּוּד לִשָּׂה וְכֵבֵר בְּטוֹל הַטַּעַם כוֹלֵו וְעַכְשִׁיו שׁוֹב אֵין מִקּוֹם לַעֲבֹדָה זֶה וְאֵין בִּזְמַן כְּבוֹד לֵה', וְהִנֵּה שְׂדֵקֶךָ וְאֻמְרֵי מִה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֵם הַקְרִבָתָה הַפָּסַח אֵין זֶה חֲשׁוּבָה עֲבֹדָה לֵה' כָּלֵל, וְכַאֲמֹר בְּזִמְנֵי הַזֶּה לָרִיךְ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּאֻפִּין אַחֵר שִׁיחָה גְּאוּלְתָה לְפִי הַזִּמְנֵי וְהַמִּקּוֹם. וּמִרְאָה בְּטִלְפִיו סִימְנֵי טַהֲרָה דְּעֵיקְרוֹ גַּם הוּא מוֹדָה דְּלָרִיךְ לַעֲבֹד אֶת הַבּוֹרָא רַק בְּאֻפִּינִים אַחֲרִים שִׁיחָמֵר הוּא, וְכַאֲשֶׁר נִמְלָאִים עַתָּה כְּמֵה מִהֵמִינִים הַבּוֹדִים מִלָּגֶם הֵאָךְ לַעֲבֹד אֶת ה' וּבְאֻפִּינִים שֶׁמִּסְדְּרִים לְפִי גְּסוּת שְׂכָלָם. וְהִנֵּה שֶׁנִּפְסָק אַחֵר אֲמִירַת הַרְשַׁע מִה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֵם כְּחִיב וְאַמְרָתָם זִכָּה פָּסַח הוּא לֵה' אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּחִי ב"י כְּנִגְסוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֵין זֶה הַחֲשׁוּבָה לַהֲרַשַׁע דְּהִיא הַחֲשׁוּבָה לַרְשַׁע הוּא בְּעֹבֵד זֶה כִּי רַק הַחֲשׁוּבָה לְיוֹתָה כַּאֲשֶׁר הָאִדָּם שׁוֹמֵעַ דְּבָרֵי מִיּוֹת כַּאֲלֵה יִחוּךְ לְכוּ בְּאֻמְנָה כְּדִי שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ הַדְּבָרִים בְּלִבּוֹ, וְע"כ לְיוֹת חִיכָף אַחֵר שֶׁמֶעוֹ דְּבָרֵי הַרְשַׁע וְאַמְרָתָם זִכָּה כִּי לֹא כְּחִיב וְאַמְרָתָם לֵהם דְּזוֹ הַאֲמִירָה הִיא לַעֲמָנוּ וְלַחֲזוֹק לְכוּ שֶׁלֹּא יִסְעֲלוּ דְבָרֵי הַרְשַׁע מֵאֻמָּה בְּלָבוֹ:

המזנה א"כ המזנה נעלמה היא חוקה וקיים
לעולם מימים ימימה בלא הפסק גם כשיחידה
אחו זמן שלא יהיה שייך הטעמים הנדעים.
והיא תשובה מספקת להרשע ומכיריו:

(16)
פסקי אגרות ספר

והנה אצל לוי כתיב ויעש להם משתה ומצות אפה
ויואכלו, ופירש"י: פסח ה' - והיינו ליל הפסח, ליל שמרים, המיועד ביסודו
להצלה, אבל לאברהם ה' בערב הפסח, ולכן אמר לושי ועשי עונות ולא
מצות, שלא ה' חמץ אלא מצה עשירה המותרת בערב הפסח. ויתכן דענין
המשתה הוא ענין ד' כוסות, ולכן אין זכר לכך בסעודת אברהם, ועי'.

וכל הענין הזה של קיום מצות הפסח לפני גאולת מצרים ביאורו כפי
מה שנת' באר היטב בס' בית הלוי להגאון ר' יוסף דב איש-בריסק זצ"ל בפ'
בא, עייש"ה בנועם דבריו הברורים, ותמצית הדברים "כי מצות אלו לא
נצמחו מגאולת מצרים רק הוא להיפוך דמזכות מצות פסח מצה ומרור שיש
בלילה הזאת נצמחה גאולתן ממצרים בלילה זו, והוא בכלל טעמי המצות שלא
בשביל הטעם נעשה המצוה רק להיפוך דבעבור המצוה בא הטעם".

ובזה יש להבין הטעם שאין מברכין בליל פסח ברכת "שעשה נסים"
בשעת קיום מצות הלילה, שהמצות אין תלויות כלל בנס, משא"כ במצות
דרבנן של קריאת מגילה ונר חנוכה שחז"ל תקנו המצוה על שם הנס, והבן.
ויתכן להבין בזה גם מה שכתבו התוס' דמן התורה ל"ש סברא דאף הן היו
באותו הנס לחייב לנשים, שכ"ז שייך רק במצוה שביסודה נקבעה על הנס,
ועי' היטב.

(17)
פסקי אגרות ספר

בג רבי אלעזר בן-עזריה אומר, אם אין תורה,
אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ אין תורה.

(18)
פסקי אגרות ספר

והנ"ל שדרך
ארץ בכאן כפשוטו מנהגו של עולם, זריעה
קצירה שכיבה קימה בנין בתים אכילה שתיה
ויתר מנהגו של עולם, יאמר כי לא ברא הש"י
אלה הדברים כולם על מה שהם עליו, וזולתי
שיהיו נושאי התורה כי היא קדמה לעולם,
כאומרו (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. ואמרו
במס' שבת (טז). במשה רבינו ע"ה שאמר
למלאכים כתיב בחורה (שמות כ) כבוד את אביך,
כלום אב יש לכם תורה מה לכם. והוא מאמר
התנא אם אין דרך ארץ אין תורה. והתחיל
האדון הזה לגלותנו סוד מעלת האדם, וכי
הוא תכלית זה העולם, וכי לא נברא אלא
לעשות רצון יוצרו, ולא המדרש הוא העיקר
אלא המעשה, וכמו שנפרש בע"ה:

ועל דבריו אלו באה התשובה ואף אחת
הקהה את שני ואמרו לו בעבור זה
עשה ה' לי בנאחתי ממזרים. ויש בדברים אלו
תשובה וסתימה גדולה לכל דברי האפיקורסות
שלו. והוא דאע"ג דטעם זה אמת דפסח שעשו
ישראל במזרים נשעת מעשה היתה הוראה
לכיעול ע"ז שלהם. מ"מ עוד חידש להרשע
חידוש דברים שלא ידע מהם, והוא דגם
בהמלות שאנו יודעין בהם הטעם וכמו במלה
שאמרו בה טעם על שלא הספיק צאקס של
אבותינו להחמיק עד שגאלם. וכן מרור שגם
לזכר שמררו המזריים חיהם ופסח על שפסח
על בחי אבותינו. מ"מ בודאי דאין זה עיקר
יסודה של המזוה ולא מטעם זה נחמדה
המזוה, והטעם אינו רק דבשביל זה מוטל
עלינו החוב לקיים ולעשות מזוה זו ולא נהיה
כפויי טובה, וכן דקדקו רבותינו ואמרו מזה זו
שאנו אוכלין כו' על שום שלא הספיק צאקס כו'
דהוא רק טעם דמש"ה אנהנו מקיימים מזוה
זו. אבל עיקר יסודה של המזוה למה כך היא
המזוה אינו בשביל זה מה שהיה במזרים דהרי
התורה קדמה לעולם וגם קודם העולם היתה
התורה והיה כתיב בה מצות מזוה, וגם אברהם
אבינו וכל האבות קיימו התורה כולה עד שלא
ניחנה וא"כ הוא בליל ט"ו בניסן אבל אברהם
מזה ומרור אע"ג דאז היה קודם גלות מזרים.
ועל כרחק מצות אלו לא נצמחו מגאולת מזרים
רק הוא להיפוך דמזכות מצות פסח ומזה
ומרור שיש בלילה הזאת נצמחה גאולתן
ממזרים בלילה זו, וזהו דמשיב להרשע על
חקירותיו והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור
זה עשה ה' לי בנאחתי ממזרים, לא אמר לו
בעבור שנאחתי ממזרים אני עושה המזוה רק
להיפוך בעבור מצות אלו נחמדה לנו י"מ, וזהו
בכלל בכל טעמי המזוה בלא בשביל הטעם
נעשה המזוה רק להיפוך דבעבור המזוה בא
הטעם. וכמו דראינו דבזכות פסח ומזה ומרור
שיש בלילה זו זכו להגאל ושלל הספיק צאקס
להחמיק. וכן זכינו לבטל ע"ז של המזריים
בפומבי לעין כל ולא יחרץ כלל לשוננו וכן הוא
בכל המלות, ובה נסתרנו כל חקירותיו של
הרשע דאין לו מקום לערער לומר דבהבטל
הטעם בטל המזוה חלילה. ונמצא דהמזוה
נעלמה נעלם יסודה היא חוקה לא נודע לנו
עיקר טעמה והיא קיימת לעולמים בלא
הפסק:

ויברור צוה המשך של הפסק והגדת לבנך
ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה
ה' לי בנאחתי ממזרים גו' ושמרת את החוקה
הזאת למועדה מימים ימימה. דאע"ג דהם
מצות שכליות אחר שחידש לו דהטעם בא מן

